

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Сухих Андрія Юрійовича
“Протистояння між радянськими партизанами й українським
повстансько-підпільним рухом на Волині у роки німецької окупації
(1941–1944 рр.)”, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України**

Нацистський окупаційний режим на території України продовжує зберігати свою актуальність та спектр дискусійних питань. У цьому відношенні особливе місце займає рух Опору, а насамперед протиборство між партизанськими формування різних політичних течій. Остання тема у черговий раз набула свого значення після розсекречення документів радянських спецслужб. Окрім того, озвучена проблематика не рідко стає приводом до політичних спекуляцій. У зв'язку з цим, дисертація здобувача є затребуваною, як для історичної науки так і для громадянського суспільства. Також варто відзначити її практичне значення, зокрема у галузі військової історії, про що детальніше йдеться у “Вступі” дисертації (с. 20–21).

Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається із чотирьох розділів. Обрана автором структура дозволяє повністю розкрити проблематику дослідження. Порушені у дисертації теми, фактологічний матеріал, дозволяють охарактеризувати не лише мілітарне протистояння між українським визвольним рухом і радянськими партизанами у всіх його різновидах, але й боротьбу ідей, світогляду, моральних переконань прихильників тієї, чи іншої політичної концепції.

У першому розділі “Історіографія та джерельна база дослідження” здобувач вичерпно охарактеризував попередні наукові доробки. Опрацьована історіографія переконливо доводить актуальність теми, її наукову новизну. Поряд із узагальнюючими працями, автору доцільно було б звернути увагу і на значний масив краєзнавчих видань підготовлених Олександром Остапюком, Ярославом Царуком, Миколою Михалевичем, Катериною Лесіцькою, Сергієм

Яровенком та іншими авторами. До вказаних робіт включені свідчення очевидців про події Другої світової війни на території Волинської обл., у тому числі протистояння між радянськими партизанами і українським визвольним рухом. Певною мірою, це дозволило б автору більш наочніше показати конкретні явища, підтвердити результати власного дослідження або ж спростувати усталені концепції та гіпотези.

Високої оцінки заслуговує опрацьована джерельна база. Здобувач проаналізував 263 томи архівних матеріалів, значну кількість опублікованих документів. Поза увагою автора не лишились бази даних виставлених і в онлайн доступі. Okремо варто відзначити введення до наукового обігу історичних джерел Рівненського обласного краєзнавчого музею. На жаль, опрацювання музейних фондосховищ вітчизняними дослідниками практикується ще недостатньо. Тому у перспективі, автору доцільно також ознайомитись із фондом “Книги, документи, фото” Волинського краєзнавчого музею, де зберігається значна кількість матеріалів про радянських партизанів, боротьбу ОУН і УПА. Здобувач оминув увагою збірник документів і матеріалів “ОУН-УПА в Беларусі. 1939–1953 гг.” (2-е изд. Минск, 2012); щоденник священника с. Романів Луцького р-ну Максима Федорчука (Данилюк В. Вірити занадто боляче... Волинь: Хроніка подій 1939–1944. Луцьк, 1995); мемуари Григорія Стецюка “Непоставлений пам’ятник” (Вінніпег, 1988), які розповідають про Володимир-Волинський та Іваничівський р-ни Волинської обл. у період німецької окупації. Згадані видання могли допомогти автору у досягненні поставлених завдань. Однак, з огляду на те, що “Список використаних джерел і літератури” дисертації включає 731 позицію, наукова і документальна база роботи є абсолютно достатньою.

У другому розділі “Протиборство між радянськими партизанами й українськими націоналістами в ідейній сфері” Сухих Андрій Юрійович доводить, що український визвольний рух на Волині користувався більшою підтримкою місцевого населення у порівнянні з радянськими партизанами. Однак, могли існувати й локальні відмінності. Здобувач переконує, що

ідеологічна робота українських повстанців давала більші результати, а ніж їхніх опонентів.

Доцільно звернути увагу на окремі неточності. Так, на с. 57 автор зазначає: “Швидше за все, у першій половині 1942 р. припинив свою діяльність загін Дубенського та Млинівського р-нів (командир Б. Філіпов), а об’єднаний загін С. Шковороди та Б. Михайловського під натиском гітлерівців змушений був відступити з Шацького р-ну на північний схід, де приєднався до Пінського з’єднання”. Варто зазначити, що загін Б. Михайловського виник у квітні 1942 р. в районі с. Кортеліси Ратнівського р-ну Волинської обл. У липні 1942 р. із шацьких лісів сюди ж прибув і загін С. Шковороди, де відбулося їхнє об’єднання. Із Ратнівщини основні сили радянських партизан відійшли у пінські ліси у серпні 1942 р. Саме із діяльністю останніх пов’язують знищення с. Кортеліси Ратнівського р-ну Волинської обл. німецькими окупантами 23 вересня 1942 р.

Більш детальнішого пояснення потребують окремі судження автора. Зокрема, на с. 86 він зазначає: “Протибільшовицьку пропаганду українських націоналістів варто віднести до негативного (деструктивного) типу, оскільки вона, попри свої цілі, загострювала протиріччя у суспільстві та формувала у місцевих жителів образ ворога – радянської влади та її представників”. З огляду на те, що німецька, польська, й радянська пропаганда також загострювала протиріччя у суспільстві дане твердження виглядає недоречним.

У третьому розділі “Збройний конфлікт між радянськими партизанами й українськими повстанцями” здобувач стверджує, що лідерство у створенні перших збройних груп належало червоним партизанам. Опрацювавши значну джерельну базу, Сухих Андрій Юрійович пропонує результати власних статистичних підрахунків чисельності втрат, а також динаміки інтенсивності боїв і сутичок між радянськими партизанами й українськими націоналістами на Волині (с. 131–132). Згідно з матеріалами дослідження співвідношення втрат становило 1:3 на користь радянських партизан. Варто погодитися з автором, що така тенденція свідчить про вищий рівень військово-тактичної підготовки

червоних партизан, наявність різновидів зброї більшого ураження в останніх. Інтенсивність бойових дій між обома противниками зростала із наближенням лінії фронту. Воюючі сторони активно вдавались до розвідувальної роботи один проти одного, диверсій, вербування агентів. Під час конфлікту траплялися випадки переходу до партизан колишніх червоноармійців, які свого часу влились до лав УПА. У цьому плані здобувач звертає увагу на ліквідацію повстанської бази “Січ” та території Турійського р-ну Волинської обл. у січні 1944 р. Однак, матеріали дослідження доводять, що в результаті збройного протистояння жодна із сторін не досягнула власних стратегічних планів. Поряд із аналізом бойових дій здобувач розглядає випадки співпраці між загонами “Поліської січі” Тараса Боровця, УПА й радянськими партизанами.

Ряд складних проблем автор намагається вирішити у четвертому розділі “Місцеве населення в умовах протистояння між радянськими партизанами й українським повстансько-підпільним рухом”. Питання взаємин партизанських формувань, тим більше механізми терору, належним чином не розглянуті науковцями. Причиною цього є недостатня методологічна розробка теми, подекуди її заполітизованість, емоційність сприйняття у суспільстві. Варто подякувати здобувачу, за те, що він не лишив поза увагою таких проблемних питань. На основі значної джерельної бази він намагається об’єктивно розглянути боротьбу за продовольство між обома супротивниками. Більше того, в окремому підрозділі висвітлена тема терору проти цивільного населення. Автор слушно акцентує увагу на дилемі вибору місцевих жителів. У випадку підтримки українських повстанців волинянам загрожувала розправа з боку радянських партизан і навпаки.

У “Висновку” дисертації узагальнені результати дослідження, які повністю розкривають мету і завдання роботи. Варто відзначити особистий внесок здобувача у вивченні теми. На основі матеріалів дисертації автор підготував 17 публікацій. З них – 3 статті у наукових збірниках включених до міжнародних науково-метричних баз, 4 у фахових виданнях, 10 у збірниках наукових конференцій. Про наукову компетентність Сухих Андрія Юрійовича

свідчать винесені окремо коментарі до тексту, ціла низка підготовлених статистичних діаграм, таблиць включених до основної частини дисертації і винесених окремо в додатки. Це говорить про досконале вивчення теми, доводить новизну отриманих результатів дослідження.

Поряд із заслугами роботи, є й певні зауваження. До таких слід віднести наступні:

- було б доцільним дати авторське визначення українському повстансько-підпільному руху; які конкретні інституції були класифіковані під цим поняттям у дисертації ?;
- здобувач не до кінця охарактеризував власний методологічний інструментарій; перелік описаних спеціально-історичних методів не є достатньо повним; можливо було б доцільніше подати методологію окремим підпунктом у першому розділі;
- аналізуючи протистояння між радянськими партизанами й українським повстансько-підпільним рухом на Волині автор звернув виключну увагу на сільську місцевість; боротьба між обома супротивниками велась також у містах і мала свої особливості;
- фрагментарно розглянуто взаємини радянських партизан із ОУН(м) та її структурами;
- автор вживає термін “гітлерівці”, що відповідає радянським ідеологічним кліше;
- під час класифікації подій і явищ, здобувач наводить фактологічний матеріал, що переважною мірою стосується Рівненської обл., однак територіальні межі дослідження охоплюють історичну Волинь; можливо на це є об’єктивні причини, але автор їх не пояснює.

Висунуті зауваги носять рекомендаційний характер, не мають принципового значення і абсолютно не зменшують заслуг роботи.

Зміст автореферату відповідає структурі дисертації, її основним положенням. Усі результати проведеного дослідження узагальнено і коректно викладені.

Враховуючи новизну дисертації, її практичне і теоретичне значення, затребуваність у суспільстві, роботу варто рекомендувати до друку. Вона стане у нагоді дослідникам Другої світової війни, викладачам і студентам під час вивчення цього складного періоду. У черговий раз варто відзначити підготовлені здобувачем порівняльні таблиці і графічні зображення. Останні можуть бути включені до наукових видань збірників документів і матеріалів.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що розглянута дисертація “Протистояння між радянськими партизанами й українським повстансько-підпільним рухом на Волині у роки німецької окупації (1941–1944 рр.)” є комплексним, завершеним, самостійним дослідженням, що має теоретичне і практичне значення, відповідає поставленим вимогам, а її автор Сухих Андрій Юрійович заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник
відділу новітньої історії
Волинського краєзнавчого музею

Б. М. Зек

Підпис офіційного опонента

кандидата історичних наук,
провідного наукового співробітника
відділу новітньої історії
Волинського краєзнавчого музею

Зека Богдана Миколайовича засвідчую

Директор Волинського краєзнавчого музею

О. Г. Важатко